

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Meerpersoonscelgebruik in Nederlandse penitentiaire inrichtingen: Bevindingen van de Life in Custody Study

Ginneken, E.F.J.C. van; Palmen, J.M.H.

Citation

Ginneken, E. F. J. C. van, & Palmen, J. M. H. (2022).
Meerpersoonscelgebruik in Nederlandse penitentiaire inrichtingen:
Bevindingen van de Life in Custody Study. *Proces: Tijdschrift Voor
Strafrechtspleging*, 101(2), 96-121.
doi:10.5553/PROCES/016500762022101002005

Version: Publisher's Version
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3303469>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

ARTIKEL

PEER REVIEWED

Meerpersoonscelgebruik in Nederlandse penitentiare inrichtingen

Bevindingen van de Life in Custody Study*

Esther van Ginneken & Hanneke Palmen**

1. Inleiding

Sinds 2004 is meerpersoonscelgebruik in Nederlandse penitentiare inrichtingen gestaag toegenomen. Tot dan was het de norm dat iedere gedetineerde een eigen cel had. In 2013 waren er 2500 bedden in meerpersoonscellen (mpc's) en in 2017 6146. In 2017 waren 1460 van deze mpc-bedden bezet op een populatie van 8346.¹ Het toegenomen gebruik van mpc's viel in eerste instantie samen met de stijging van de gevangenispopulatie. Later leek de voornaamste reden kostenbesparing en viel een toename in mpc's juist samen met een daling van de gevangenispopulatie en sluiting van inrichtingen. Dit in tegenstelling tot de trend in veel andere landen, waar mpc-gebruik een noodzakelijke maatregel is om het hoofd te kunnen bieden aan overbevolking van de gevangenen. Ondanks de intensivering van mpc-gebruik ontbreekt gedegen wetenschappelijk onderzoek naar de aard en gevolgen hiervan. In dit artikel wordt mpc-gebruik in Nederlandse penitentiare inrichtingen onder de loep genomen aan de hand van een grootschalig surveyonderzoek onder alle Nederlandse gedetineerden. De volgende vragen staan hierin centraal: (1) Hoe ervaart men het delen van een cel? (2) Zijn er verschillen in gezondheid, welzijn en wangedrag tussen gedetineerden in eenpersoonscellen (epc's) en meerpersoonscellen? (3) Zijn er verschillen in ervaren leefklimaat tussen gedetineerden

* Deze studie is onderdeel van de Life in Custody Study. De Life in Custody Study is gefinancierd door de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI) en de Universiteit Leiden. Alle uitspraken, bevindingen en conclusies verwoord in dit artikel zijn afkomstig van de auteurs en geven niet noodzakelijkerwijs die van de DJI weer. Een deel van de resultaten van dit onderzoek zijn ook in het Engels gepubliceerd in het *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*.

** Dr. Esther F.J.C. Ginneken is universitair docent Criminologie aan het Instituut voor Strafrecht en Criminologie van de Universiteit Leiden en projectleider van de Life in Custody Study. Dr. Hanneke Palmen is universitair hoofddocent Criminologie aan het Instituut voor Strafrecht en Criminologie van de Universiteit Leiden en projectleider van de Life in Custody Study.

1 Dienst Justitiële Inrichtingen, *Masterplan Gevangeniswezen 2009-2014*, Den Haag: Dienst Justitiële Inrichtingen 2009. De coronapandemie die in 2020 ook Nederland trof, had gevolgen voor het gebruik van mpc's. De gemiddelde mpc-bezetting daalde van ongeveer 25% in 2019 (2277 mpc-bezetting op een totaal van 9114) naar 17% in 2020 (1493 mpc-bezetting op een totaal van 8575).

in eenpersoons- en meerpersoonscellen? Alvorens deze vragen beantwoord worden, zullen we de beleidskaders en -debatten schetsen en de relevante wetenschappelijke literatuur bespreken.

1.1 Toewijzing aan meerpersoonscellen

Het gebruik van en de toewijzing van gedetineerden aan mpc's kunnen verschillen per inrichting, afhankelijk van het aantal beschikbare epc's en mpc's. Doorgaans worden mpc's gedeeld door hooguit twee personen, omdat dit de maximaal toegestane bezetting is voor cellen met de minimumafmetingen die zijn vastgelegd in de Regeling eisen verblijfsruimte penitentiaire inrichtingen (Revpi). Het is ook mogelijk om grotere verblijfsruimten te gebruiken als mpc's voor maximaal acht gedetineerden. In een mpc dient iedere gedetineerde een eigen stoel, bed en af te sluiten opbergruimte te hebben.²

In principe kan iedere gedetineerde op een mpc worden geplaatst, tenzij deze persoon een contra-indicatie heeft. Dit wordt doorgaans kort na binnenkomst in de inrichting bepaald tijdens de intake door de medische dienst, al worden gedetineerden in sommige gevallen ook kort na binnenkomst en zonder intake in een mpc geplaatst.³ Een contra-indicatie kan worden afgegeven op grond van medische of psychische problemen, gedrags- of verslavingsproblematiek, het delict waarvan de betreffende persoon verdacht of voor veroordeeld is (zoals een zedendelict), of opgelegde beperkingen.⁴ Daarnaast kan bij toewijzing aan een mpc rekening gehouden worden met de voorkeur voor een celgenoot, culturele achtergrond, taal en of een gedetineerde rookt. Bij weigering van plaatsing op een mpc kan aan een gedetineerde een disciplinaire straf worden opgelegd van maximaal veertien dagen opsluiting in een strafcel. Deze straf kan herhaaldelijk worden opgelegd als de gedetineerde ook na deze periode weigert om mee te werken.

1.2 Beleidscontext

Het uitgangspunt van internationale richtlijnen is dat iedere gedetineerde een eigen cel dient te hebben. In de United Nations Standard Minimum Rules (UN SMR, de zogenoemde Nelson Mandela Rules) staat:

'Where sleeping accommodation is in individual cells or rooms, each prisoner shall occupy by night a cell or room by himself. If for special reasons, such as temporary overcrowding, it becomes necessary for the central prison administration to make an exception to this rule, it is not desirable to have two prisoners in a cell or room.'⁵

De richtlijnen van de European Prison Rules, die zijn opgesteld door de Council of Europe, komen hier grotendeels mee overeen:

2 Art. 10.2 Revpi; art. 12a.7 Revpi.

3 Inspectie voor de Sanctietoepassing, Ministerie van Veiligheid en Justitie, *Meerpersoonscelgebruik Inspectierapport Themaonderzoek*, 2011.

4 Art. 11a Regeling selectie, plaatsing en overplaatsing van gedetineerden.

5 Art. 9.1 UN SMR.

‘18.5 Prisoners shall normally be accommodated during the night in individual cells except where it is preferable for them to share sleeping accommodation.

18.6 Accommodation shall only be shared if it is suitable for this purpose and shall be occupied by prisoners suitable to associate with each other.

18.7 As far as possible, prisoners shall be given a choice before being required to share sleeping accommodation.’⁶

Hieruit valt af te leiden dat eenpersoonscellen de voorkeur genieten, tenzij een andere vorm in het belang is van de gedetineerde en de ruimte en celgenoten hiervoor geschikt zijn. Nederland heeft deze verdragen ondertekend, maar deze worden gezien als aanbevelingen en zijn niet juridisch afdwingbaar. Bovendien is er wetenschappelijk gezien geen consensus over de situatie waarin mpc-gebruik in het belang zou zijn van de gedetineerde en hoe bepaald kan worden of gedetineerden geschikte celgenoten zijn. Het uitspreken van een voorkeur voor het delen van een cel (EPR 18.7) is wel eenduidig, maar is niet opgenomen in penitentiair beleid in Nederland. Bestudering van Nederlands penitentiair beleid wijst op een toenemend gebruik van mpc's.

Tot 2004 waren mpc's enkel toegestaan in regimes van algehele gemeenschap, waarin gedetineerden overdag niet ingesloten waren in hun cel. In de praktijk werd er slechts beperkt gebruikgemaakt van mpc's. Met een verandering in de Penitentiaire beginselenwet (Pbw) werd mpc-gebruik ook toegestaan in regimes van beperkte gemeenschap, waarbij gedetineerden gedurende de dag in hun cel kunnen worden ingesloten op momenten dat zij niet aan activiteiten deelnemen. In het Masterplan DJI 2013-2018 werd het (niet gerealiseerde) voornemen geuit om circa 50% van de gedetineerden in een mpc te plaatsen.⁷ Hierop volgend werd in 2014 een versobering doorgevoerd waardoor alle regimes in deze categorie vallen, met uitzondering van (zeer) beperkt beveiligde afdelingen. Cellen werden voor mpc-gebruik geschikt gemaakt door het plaatsen van een extra bed en meubilair. Alleen in nieuwe inrichtingen werd de grootte van cellen aangepast van 10 naar 12 m². Een aantal verouderde inrichtingen, waaronder PI Tilburg, met mpc's met een grotere capaciteit is inmiddels gesloten. Sindsdien is mpc-gebruik een belangrijk instrument geworden om capaciteit flexibel te kunnen verruimen indien nodig.

Het mpc-beleid is op meerdere punten bekritiseerd, al heeft dit tot weinig veranderingen geleid. In adviezen van de Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming (RSJ) van 2008 en 2013 – als reactie op kabinetsbeleid – werd mpc-gebruik afgewezen als standaard voor detentie.⁸ Juist in het kader van versoberingen en meer tijd op cel werd een mpc als risicovol gezien. Daarnaast werden de criteria voor contra-indicaties (bijvoorbeeld psychische stoornis, gedrags- of verslavingsproblematiek of gezondheidstoestand) te beperkt en weinig specifiek geacht, met

6 Art. 18.5 t/m 18.7 European Prison Rules.

7 Dienst Justitiële Inrichtingen, *Masterplan DJI 2013-2018*, Den Haag: Dienst Justitiële Inrichtingen 2013.

8 Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming, *Meer op een Cel?*, mei 2008; Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming, *Advies Masterplan DJI 2013-2018*, mei 2013.

als mogelijk gevolg dat gedetineerden die ongeschikt waren voor een mpc toch aan mpc's zouden worden toegewezen. Naar aanleiding van het voornemen van de regering om de mpc-capaciteit uit te breiden en flexibel in te zetten, uitte de RSJ het bezwaar dat dit een ongewenste bezuinigingsmaatregel is, omdat deze mpc-gebruik structureel zou maken, ook ten tijde van leegstand.⁹ Desondanks is de ingezette koers onverkort voortgezet; in opeenvolgende beleidsplannen voor het gevangeniswezen¹⁰ werd mpc-gebruik aangehaald als speerpunt om capaciteit uit te breiden. Als reactie op het advies van de RSJ over het Masterplan DJI 2013-2018 schreef de staatssecretaris dat mpc-plaatsing geschiedt op basis van zorgvuldige screening en dat er geïnvesteerd wordt in ICT waarmee zinvolle activiteiten mogelijk zijn.¹¹ De RSJ heeft ook opgemerkt dat er onvoldoende onderzoek is verricht naar de gevolgen van mpc;¹² hoewel er enige vooruitgang is geboekt op dit terrein, zijn er nog veel onbeantwoorde vragen.

1.3 Eerder onderzoek

De ervaring met en gevolgen van mpc-gebruik zijn tot dusver beperkt onderzocht. Er kunnen geen eenduidige conclusies worden getrokken op basis van internationaal onderzoek, mede vanwege de onlosmakelijke verbinding tussen overbevolking en mpc-gebruik in de meeste landen. Het delen van een cel in omstandigheden van overbevolking is gelinkt aan geweld, psychische klachten en gezondheidsproblemen.¹³ Een mogelijke theoretische verklaring voor negatieve effecten van mpc-gebruik kan gezocht worden in de stress en frustratie waarmee een gebrek aan privacy en persoonlijke ruimte gepaard kan gaan. Daarentegen tonen empirische bevindingen overtuigend aan dat het delen van een cel gerelateerd is aan een verminderd risico op suïcide,¹⁴ wat mogelijk verklaard kan worden door het toezicht (minder gelegenheid) en de emotionele steun van een celgenoot.

In Nederland is geen sprake van overbevolking, maar wel van mpc-gebruik. Aangezien dit niet voortkomt uit acute noodzaak, is een gedegen afweging van de mogelijke gevolgen op zijn plaats. Voorafgaand aan de officiële introductie van mpc-ge-

9 Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming 2008.

10 Dienst Justitiële Inrichtingen 2009; Dienst Justitiële Inrichtingen 2013.

11 *Kamerstukken II* 2012/13, 24587, nr. 535, p. 4.

12 Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming 2008, p. 4.

13 S. Baggio e.a., 'Association of Overcrowding and Turnover with Self-Harm in a Swiss Pre-Trial Prison', *International Journal of Environmental Research and Public Health* 2018, p. 601-606; S. Baggio e.a., 'Do Overcrowding and Turnover Cause Violence in Prison?', *Frontiers in Psychiatry* 2020, p. 1015-1019; M.P. Huey & T.L. McNulty, 'Institutional Conditions and Prison Suicide: Conditional Effects of Deprivation and Overcrowding', *The Prison Journal* 2005, p. 490-514; L. Sharkey, 'Does Overcrowding in Prisons Exacerbate the Risk of Suicide among Women Prisoners?', *The Howard Journal of Criminal Justice* 2010, p. 111-124.

14 S. Fazel e.a., 'Suicide in Prisoners: A Systematic Review of Risk Factors', *The Journal of Clinical Psychiatry* 2008, p. 1721-1731; S. Fruehwald e.a., 'Suicide in Custody: Case-Control Study', *British Journal of Psychiatry* 2004, p. 494-498; L. Marzano e.a., 'Psychosocial Influences on Prisoner Suicide: a Case-Control Study of Near-Lethal Self-Harm in Women Prisoners', *Social Science & Medicine* 2011, p. 874-883; R. Reeves & A. Tamburello, 'Single Cells, Segregated Housing, and Suicide in the New Jersey Department of Corrections', *Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law Online* 2014, p. 484-492.

bruik werd een pilot uitgevoerd en geëvalueerd.¹⁵ Tijdens deze pilot werden gedetineerden in zeven penitentiaire inrichtingen – op basis van vrijwilligheid en positieve stimuli¹⁶ – op mpc's geplaatst.¹⁷ De bevindingen schetsen een genuanceerd beeld van een combinatie van positieve en negatieve ervaringen, waarbij problemen deels zijn te wijten aan onzorgvuldige toewijzing. In de evaluatieperiode waren er geen grote incidenten tussen celgenoten, maar wel onderlinge irritaties, bijvoorbeeld vanwege snurken, religieuze uitingen, zweetvoeten, tv-kijken en toiletgebruik. Gezelligheid en aanspraak werden gezien als voordelen van een mpc; het gebrek aan privacy als het grootste nadeel. Onder bepaalde voorwaarden (vrijwilligheid, keuze van celgenoot en kort verblijf) gaf een groot deel van de ondervraagden aan welwillend te staan tegenover het delen van een cel. Penitentiaire inrichtingswerkers (piw'ers) ervoeren een hogere werkdruk en onveiligheid als gevolg van het mpc-beleid en ze vreesden dat het ten koste zou gaan van contact met gedetineerden. Tot slot bleek dat de contra-indicaties voor een mpc aan interpretatie onderhevig waren en verwarring zaaiden; verslaving en agressief gedrag waren zo veelvoorkomend, dat ze in de praktijk geen aanleiding waren voor een contra-indicatie.

Vergelijkbare knelpunten kwamen naar voren in het themaonderzoek naar mpc-gebruik van de Inspectie voor de Sanctietoepassing.¹⁸ In de praktijk bleken grote verschillen te bestaan tussen inrichtingen in de werkwijze met betrekking tot plaatsing op mpc's; soms werden gedetineerden bijvoorbeeld direct bij binnenkomst op een mpc geplaatst, zonder screening voor contra-indicaties af te wachten. Er werden geen grote veiligheidsrisico's van mpc-gebruik gevonden, maar piw'ers rapporteerden wel minder een-op-een contact met gedetineerden, meer drukte en minder overzicht op de afdelingen. Gedetineerden hadden vooral klachten over ventilatie en gebrekkige privacy bij gebruik van sanitaire voorzieningen. Het kiezen van een celgenoot verminderde spanningen en vergrootte het veiligheidsgevoel. Een wisselrooster waarbij celgenoten af en toe alleen op cel konden blijven werd positief ervaren, maar bleek in de praktijk moeilijk uitvoerbaar.

De zorg dat mpc-gebruik zou leiden tot verminderd contact met piw'ers, werd bevestigd door surveyonderzoek onder Nederlandse gedetineerden.¹⁹ Resultaten van een landelijk gedetineerdensurvey in 2011 (N = 4046), lieten zien dat gedetineerden op een mpc minder goed contact met piw'ers rapporteerden ten opzichte van gedetineerden op een epc. In de analyses is gecontroleerd voor mogelijke selectie-effecten van onder andere mentale en fysieke gezondheid, detentieduur, leeftijd en migratieachtergrond.

15 J.A. Moors e.a., *Kiezen Voor Delen? Evaluatie van de Eerste Fase van de Invoering van Meerpersoonscel-gebruik*, Den Haag: WODC 2004.

16 De onderzoekers merken op dat gedetineerden tijdens de pilot onder druk zijn gezet om te kiezen voor een meerpersoonscel, zie Moors e.a. 2004, p. 120.

17 Moors e.a. 2004.

18 Inspectie voor de Sanctietoepassing 2011.

19 T. Molleman & E.F.J.C. Van Ginneken, 'A Multilevel Analysis of the Relationship Between Cell Sharing, Staff-Prisoner Relationships, and Prisoners' Perceptions of Prison Quality', *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology* 2015, p. 1029-1046.

Onderzoek in Noord-Ierland geeft inzicht in de complexiteit van het toewijzingsproces aan mpc's²⁰ en de ervaringen van gedetineerden met het delen van een cel.²¹ Uit dit onderzoek onder 569 mannelijke gedetineerden kwam naar voren dat een goede omgang met een celgenoot gerelateerd was aan een hoger welzijn.²² Uit interviews met een selecte groep deelnemers (N = 37) bleek echter dat velen van hen negatieve ervaringen hadden gehad met celgenoten en dat ze de voorkeur gaven aan een eenpersoonscel. Daarnaast werden bezwaren over het gebrek aan privacy en ergernissen over gewoonten van een celgenoot veelvuldig geuit. De interviews bevestigden tevens dat een goede omgang en vertrouwen onderling het welzijn van celgenoten bevorderden. Deze bevindingen benadrukken het belang van het meewegen van de voorkeur van gedetineerden in de keuze van een celgenoot. Het is bovendien van belang om in onderzoek naar mpc-gebruik rekening te houden met de kwaliteit van de relatie tussen celgenoten.

Dit onderzoek bouwt voort op eerder onderzoek door op nationale schaal en kwantitatief in kaart te brengen wat de kenmerken zijn van gedetineerden die een cel delen, hoe zij dit ervaren en wat mogelijke gevolgen zijn. De data van de Life in Custody Study geven de mogelijkheid om de relatie met verschillende uitkomstmaten te onderzoeken, waaronder welzijn, gezondheid en leefklimaat. Wat betreft leefklimaat is gekozen om domeinen te onderzoeken die in eerder onderzoek als relevant zijn aangemerkt in relatie tot het delen van een cel, namelijk autonomie, ervaren veiligheid, omgang met personeel, omgang met medegedetineerden, en algemene tevredenheid. Aansluitend op eerdere bevindingen wordt ook gekeken naar de invloed van de voorkeur voor een mpc of epc en de relatie tussen celgenoten. Tot slot wordt in de analyses gecontroleerd voor mogelijke selectie-effecten van bijvoorbeeld psychische klachten en type delict.

2. Methodologie

2.1 *Life in Custody Study*

Voor dit onderzoek zijn data van de Life in Custody Study gebruikt, een landelijk surveyonderzoek onder gedetineerden in Nederland.²³ Dit onderzoek betreft een samenwerkingsverband tussen de Dienst Justitiële Inrichtingen en de Universiteit Leiden, met als doel onafhankelijke rapportages over het leefklimaat in inrichtingen uit te brengen en onderzoek te doen naar een aantal thema's. Er is gebruikgemaakt van de data die in 2019 zijn verzameld (een eerdere dataverzameling heeft in 2017 plaatsgevonden), omdat in deze ronde een aantal specifieke vragen over mpc-gebruik is gesteld. Tijdens de dataverzameling zijn onderzoekers van de Universiteit Leiden in de periode februari tot en met mei 2019 in alle penitentiaire

20 A. Muirhead, M. Butler & G. Davidson, "You can't always pick your cellmate but if you can, it is a bit better": Staff and Prisoner Perceptions of What Factors Matter in Cell Allocation Decision-Making', *Kriminologie-Das Online-Journal* | *Criminology-The Online Journal* 2020, p. 159-181.

21 A. Muirhead, M. Butler & G. Davidson, 'Behind closed doors: An exploration of cell-sharing and its relationship with wellbeing', *European Journal of Criminology* 2021, online first.

22 Muirhead e.a. 2021.

23 H. Palmen, A.Q. Bosma & E.F.J.C. Van Ginneken, 'Het leefklimaat in Nederlandse penitentiaire inrichtingen: De Life in Custody-studie', *PROCES* 2019, p. 20-36.

inrichtingen (PI's) geweest om, gedurende een week per PI, vragenlijsten uit te delen en op te halen. Alle gedetineerden die konden worden benaderd, zijn uitgenodigd om deel te nemen. Gedetineerden in Penitentiaire Psychiatrische Centra en tbs-klinieken waren uitgesloten van deelname. Gedetineerden in vreemdelingendetentie hebben wel deelgenomen, maar zijn niet meegenomen in de huidige onderzoeksgroep.²⁴ De doeleinden van het onderzoek zijn toegelicht en expliciete toestemming is gevraagd om ingevulde vragenlijsten te mogen gebruiken voor onderzoek en te koppelen aan registratiegegevens. Alle benaderde gedetineerden hebben een presentje ontvangen, zoals een blikje frisdrank of een snoepreep, ongeacht hun bereidheid om deel te nemen. Van de 5757 benaderde gedetineerden hebben 4350 een vragenlijst ingevuld (respons 76%) en was het voor 4113 deelnemers mogelijk om hun survey aan registratiedata te koppelen.

2.2 Onderzoeksgroep

Voor de huidige studie zijn enkel respondenten geselecteerd uit regimes waar mpc-gebruik relatief vaak voorkomt, te weten reguliere gevangenisregimes, arrestantenregimes en huizen van bewaring. Daarmee zijn gedetineerden op extra zorgvoorzieningen en in inrichtingen voor stelselmatige daders niet meegenomen in de onderzoeksgroep, daar zij zich in de regel op een eenpersoonscel bevinden. Tevens zijn gedetineerden in (zeer) beperkt beveiligde inrichtingen niet meegenomen, omdat de omstandigheden in een dergelijk regime van algehele gemeenschap wezenlijk verschillen van de andere regimes. Na toepassing van deze selectiecriteria bestaat de onderzoeksgroep uit 3408 deelnemers van wie bekend is dat zij een cel delen, onder wie 3190 mannen (93,6%) en 218 vrouwen (6,4%). De deelnemers vormen een goede afspiegeling van de gevangenispopulatie wat betreft leeftijd en detentieduur. Onder de deelnemers zijn wel relatief meer gedetineerden met de Nederlandse nationaliteit en meer vrouwen dan in de totale populatie.

2.3 Operationalisering

Voor dit onderzoek is gebruikgemaakt van schalen en items uit de Prison Climate Questionnaire en registratiedata van de Dienst Justitiële Inrichtingen. De vragenlijst had als doel om het leefklimaat in detentie te meten en is gebaseerd op uitgebreid literatuuronderzoek en een pilotstudie en is vervolgens gevalideerd.²⁵ Hierna lichten we toe hoe we de benodigde variabelen geconstrueerd hebben.

Meerpersoonscelgebruik. Er is een dichotome variabele aangemaakt (0 = eenpersoonscel, 1 = meerpersoonscel) op basis van de vraag 'Deelt u op dit moment een cel?' die in de vragenlijst is gesteld.

Omgang met celgenoot. Gedetineerden in een mpc zijn ingedeeld in drie categorieën op basis van hun antwoord op de stelling 'Ik kan het goed vinden met mijn celgenoot': goede omgang met celgenoot (helemaal eens/eens), neutrale omgang met celgenoot (neutraal) en slechte omgang met celgenoot (helemaal oneens/oneens).

24 Alle gedetineerden in vreemdelingendetentie zitten in de regel op een mpc, dus voor deze groep is er geen vergelijking mogelijk met een epc (uitgezonderd van mensen met een contra-indicatie).

25 A.Q. Bosma e.a., 'A New Instrument to Measure Prison Climate: The Psychometric Quality of the Prison Climate Questionnaire', *The Prison Journal* 2020, p. 355-380.

Celvoorkeur. Gedetineerden in een mpc zijn ingedeeld in drie categorieën op basis van hun antwoord op de stelling ‘Het is fijn om een cel te delen met een ander’: voorkeur mpc (helemaal eens/eens), geen voorkeur (neutraal) en voorkeur epc (helemaal oneens/oneens). Deze vraag is niet ingevuld door gedetineerden in een epc. *Fysieke gezondheid.* Het item ‘Mijn lichamelijke gezondheid is over het algemeen goed’ is gebruikt als indicator voor de fysieke gezondheid en is gescoord op een vijf puntsschaal. Een hogere score betekent een betere gezondheid.

Emotioneel welbevinden. Deze schaal is afkomstig uit de Mental Health Continuum-Short Form²⁶ en bevat drie items (bijvoorbeeld: ‘Hoe vaak in de afgelopen maand had u het gevoel dat u gelukkig was?’), die gescoord worden op een vijf puntsschaal (‘nooit’ – ‘altijd’). Het gemiddelde is berekend als ten minste twee van de drie items beantwoord zijn. Een hogere score betekent een hoger welbevinden. De alfa van deze schaal is 0,805.

Psychische klachten. Deze schaal is de vertaalde versie van de Kessler Screening Scale for Psychological Distress (K6)²⁷ en bevat zes items (bijvoorbeeld: ‘Hoe vaak in de afgelopen week had u het gevoel dat alles veel moeite kostte?’), die gescoord worden op een vijf puntsschaal (‘nooit’ – ‘altijd’). Deze schaal wordt vaak gebruikt als screener voor een psychiatrische stoornis. De items betreffen vooral angst- en somberheidsklachten. Hiervan is het gemiddelde berekend als ten minste vier van de zes items beantwoord zijn. Een hogere score betekent meer psychische klachten. De alfa van deze schaal is 0,911.

Wangedrag. Op basis van zelfgerapporteerd wangedrag in detentie in de afgelopen twee maanden zijn de volgende dichotome variabelen samengesteld: totaal wangedrag (inclusief geweld, diefstal, vernieling of bezit contrabande), gewelddadig gedrag tegen personeel of medege-detineerden, diefstal of vernieling, bezit van drugs, en bezit van contrabande anders dan drugs.

Leefklimaat. Als indicatoren van het leefklimaat zijn vier schalen en één item gekozen die de beleving van detentie meten en worden gezien als belangrijke onderdelen van het leefklimaat.²⁸ Het losse item betreft een algemeen oordeel over de inrichting (‘Ik ben in het algemeen tevreden over deze inrichting’). Daarnaast is een vijf puntsschaal over omgang met personeel berekend op basis van het gemiddelde van acht items (bijvoorbeeld: ‘Medewerkers van deze afdeling helpen mij als ik problemen heb’) als hiervan ten minste vijf items beantwoord waren. De alfa van deze schaal is 0,94. Ervaren veiligheid is berekend op basis van het gemiddelde van vijf items (bijvoorbeeld: ‘Ik voel me onveilig in deze inrichting’), wederom op een vijf puntsschaal. De alfa van deze schaal is 0,89. Omgang met medege-detineerden is berekend als gemiddelde van vijf items (bijvoorbeeld: ‘De gedetineerden gaan hier respectvol met elkaar om’) als hiervan ten minste drie items beantwoord waren. De alfa van deze schaal is 0,86. Autonomie, tot slot, is gemeten met vier items op een

26 S.M.A. Lamers e.a., ‘Evaluating the psychometric properties of the Mental Health Continuum-Short Form (MHCSF)’, *Journal of Clinical Psychology* 2011, 67, p. 99-110.

27 R.C. Kessler e.a., ‘Short screening scales to monitor population prevalences and trends in non-specific psychological distress’, *Psychological Medicine* 2002, 32, p. 959-976.

28 M. Boone, M. Althoff & F. Koenraadt, *Het leefklimaat in justitiële inrichtingen*, Den Haag: Boom juridisch 2016; E.F.J.C. van Ginneken e.a., ‘The Life in Custody Study: The Quality of Prison Life in Dutch Prison Regimes’, *Journal of Criminological Research, Policy and Practice* 2018, p. 253-268.

vijfpuntsschaal (bijvoorbeeld: ‘Ik heb hier voldoende bewegingsvrijheid’), waarvan het gemiddelde is berekend als ten minste drie items beantwoord waren. De alfa van deze schaal is 0,86.

Controlevariabelen. Als controlevariabelen zijn leeftijd (in jaren), huidige detentieduur (tot surveyafname, in dagen), nationaliteit (0 = niet-Nederlandse nationaliteit, 1 = Nederlandse nationaliteit), geslacht (0 = man, 1 = vrouw) en regime (gevangenis, huis van bewaring en arrestanten) meegenomen. Deze variabelen hangen mogelijk samen met toewijzing aan een mpc, alsmede de relatie tussen een mpc en de gekozen uitkomstvariabelen. Deze gegevens zijn uit registratiedata van DJI gehaald. Tevens is in de survey naar geboorteland gevraagd.

2.4 Analyse

Voor de analyses zijn de surveygegevens van 2019 gebruikt. Eerst is gekeken wat de kenmerken zijn van gedetineerden in eenpersoons- en meerpersoonscellen. Vervolgens zijn meerdere bivariate analyses gedaan om te onderzoeken hoe gedetineerden het delen van een cel ervaren en of het samenhangt met wangedrag, gezondheid, welzijn en leefklimaat. Tot slot zijn multivariate analyses uitgevoerd om te bepalen of een mpc, voorkeur voor een mpc en omgang met een celgenoot significant samenhangen met voornoemde variabelen als er gecontroleerd is voor achtergrondkenmerken en psychische en fysieke gezondheid. Deze regressieanalyses zijn in twee stappen opgebouwd: model 1 bevat alle controlevariabelen en de variabele die aangeeft of mensen een cel delen, en model 2 voegt de omgangs- en voorkeursvariabelen toe. Model 2 geeft daarmee de interacties weer tussen het delen van een cel en de relatie met de celgenoot en de voorkeur voor een epc of een mpc. De coëfficiënten van deze variabelen moeten in dit model geïnterpreteerd worden in referentie tot een neutrale score op relatie met celgenoot en voorkeur voor epc of mpc. Voor welzijn en de leefklimaatvariabelen zijn lineaire regressieanalyses uitgevoerd; voor de wangedragvariabelen zijn logistische regressieanalyses uitgevoerd. Gekwadraterde variabelen van leeftijd en detentieduur zijn getoetst en weggelaten indien ze niet significant waren.

3. Resultaten

Tabel 1 geeft de beschrijvende statistiek weer van alle variabelen voor de onderzoeksgroep van deze paper. Dit betreft de gegevens van 3408 unieke deelnemers in reguliere gevangenisregimes, huizen van bewaring en arrestantenafdelingen. De beschrijvende gegevens zijn weergegeven voor de gehele onderzoeksgroep, alsmede uitgesplitst op basis van verblijf in een epc of mpc. In 2019 deelde 27,9% van de ondervraagde gedetineerden een cel. Deze cijfers wijken af van die in tabel 1 omdat ze het percentage voor de gehele survey betreffen, inclusief andere afdelingen en regimes dan in de onderzoeksgroep voor deze paper. Het percentage mpc-gebruik is het hoogst onder arrestanten. Dit is echter de kleinste groep wat betreft absolute aantallen in mpc's: 289 surveydeelnemers in een arrestantenregime deelden een cel (85%), 322 in een gevangenisregime (21%) en 495 in een huis van bewaring (33%). Een uitsplitsing van mpc-gebruik voor gedetineerden in verschillende leef-

tijdsgroepen laat zien dat jongere gedetineerden vaker een cel delen dan oudere gedetineerden (zie figuur 1).

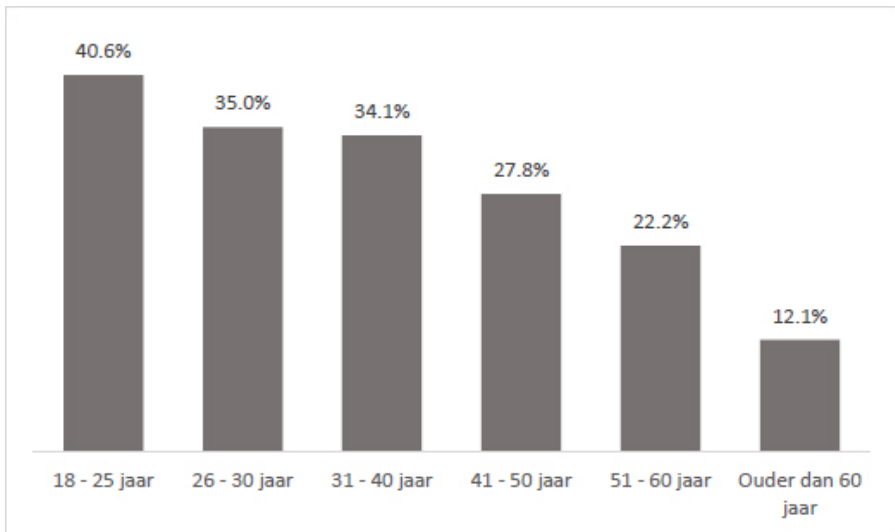
Tabel 1 *Beschrijvende kenmerken onderzoeksgroep*

	Totaal		EPC		MPC	
	N (%)	M (SD)	N (%)	M (SD)	N (%)	M (SD)
Meerpersoonscelgebruik	3408		2302 (67,5%)		1106 (32,5%)	
Omgang met celgenoot (alleen mpc)					1034	
Goede omgang					724 (70,0%)	
Neutrale omgang					226 (21,9%)	
Slechte omgang					84 (8,1%)	
Celvoorkeur (alleen mpc)					1032	
Voorkeur mpc					285 (27,6%)	
Geen voorkeur (neutraal)					305 (29,6%)	
Voorkeur epc					442 (42,8%)	
Fysieke gezondheid (1-5)	3321	3,35 (1,06)	2246	3,32 (1,07)	1075	3,42 (1,03)
Emotioneel welbevinden (1-5)	3290	3,27 (1,03)	2224	3,29 (1,01)	1066	3,25 (1,06)
Psychische klachten (1-5)	3298	2,24 (1,00)	2230	2,27 (1,00)	1068	2,17 (0,99)
Wangedrag in de laatste 2 maanden	3262		2205		1057	
Totaal wangedrag	604 (18,5%)		414 (18,8%)		190 (18,0%)	
Gewelddadig gedrag	193 (5,9%)		118 (5,3%)		75 (7,1%)	
Diefstal of vernieling	134 (4,1%)		81 (3,6%)		53 (5,0%)	
Bezit van drugs	370 (11,3%)		256 (11,6%)		114 (10,8%)	
Bezit van contrabande anders dan drugs	213 (6,5%)		147 (6,7%)		66 (6,2%)	
Leefklimaat						
Algemeen oordeel over inrichting (1-5)	3350	2,86 (1,12)	2265	2,95 (1,12)	1085	2,66 (1,11)
Omgang met personeel (1-5)	3340	3,30 (0,95)	2258	3,38 (0,93)	1082	3,13 (0,97)
Ervaren veiligheid (1-5)	3373	3,94 (0,86)	2277	3,98 (0,86)	1096	3,93 (0,85)

Esther van Ginneken & Hanneke Palmen

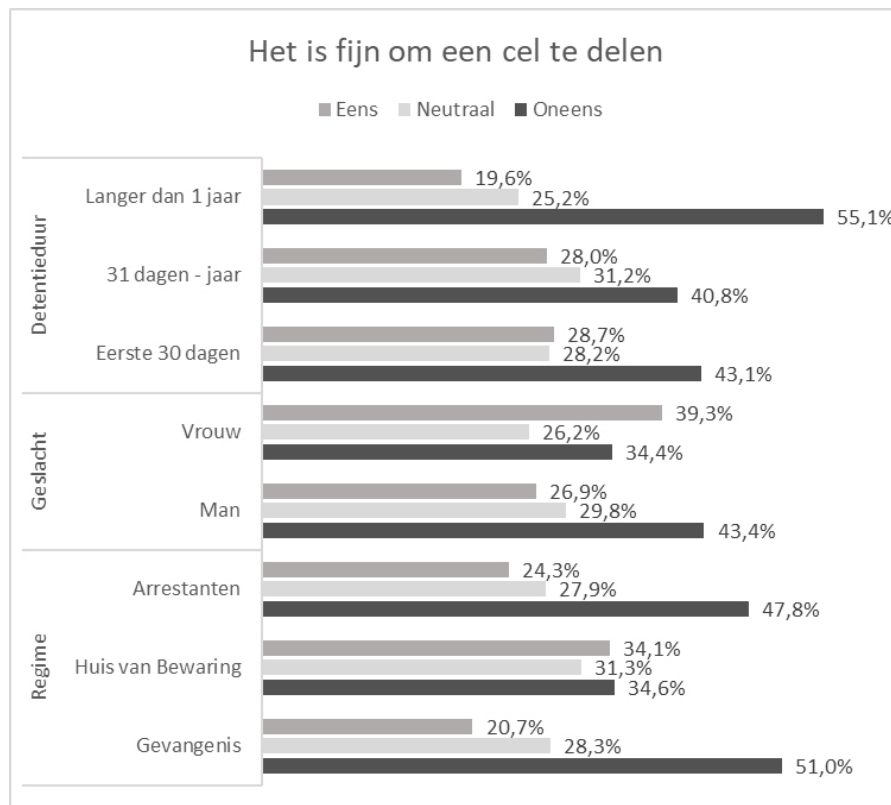
Tabel 1 (Vervolg)

	Totaal		EPC		MPC	
<i>Omgang medege-deteneerden (1-5)</i>	3346	3,43 (0,73)	2259	3,43 (0,73)	1087	3,42 (0,73)
<i>Autonomie (1-5)</i>	3346	2,66 (0,96)	2261	2,73 (0,95)	1085	2,49 (0,94)
<i>Leeftijd</i>	3408	36,25 (11,60)	2302	37,39 (11,92)	1106	33,89 (10,52)
<i>Geslacht</i>	3408		2302		1106	
<i>Man</i>	3190 (93,6%)		2149 (93,4%)		1041 (94,1%)	
<i>Vrouw</i>	218 (6,4%)		153 (6,6%)		65 (5,9%)	
<i>Huidige detentieduur (dagen)</i>	3390	369,44 (752,51)	2294	460,82 (831,80)	1096	178,18 (499,66)
<i>Nationaliteit</i>	3289		2234		1055	
<i>Niet-Nederlandse</i>	569 (17,3%)		317 (14,2%)		252 (23,9%)	
<i>Nederlandse</i>	2720 (82,7%)		1917 (85,8%)		803 (76,1%)	
<i>Regime</i>	3408		2302		1106	
<i>Gevangenis</i>	1559 (45,7%)		1237 (53,7%)		322 (29,1%)	
<i>Huis van bewaring</i>	1513 (44,4%)		1018 (44,2%)		495 (44,8%)	
<i>Arrestanten</i>	336 (9,9%)		47 (2,0%)		289 (26,1%)	
<i>Geboorteland</i>	3201		2164		1037	
<i>Nederland</i>	1987 (62,1%)		1393 (64,4%)		594 (57,3%)	
<i>Nederlandse Antillen</i>	245 (7,7%)		171 (7,9%)		74 (7,1%)	
<i>Suriname</i>	163 (5,1%)		98 (4,5%)		65 (6,3%)	
<i>Marokko</i>	104 (3,2%)		69 (3,2%)		35 (3,4%)	
<i>Turkije</i>	73 (2,3%)		49 (2,3%)		24 (2,3%)	
<i>Polen</i>	124 (3,9%)		63 (2,9%)		61 (5,9%)	
<i>Een ander land</i>	505 (15,8%)		321 (14,8%)		184 (17,7%)	

Figuur 1 *Meerpersoonscelgebruik per leeftijdsgroep*

3.1 Hoe ervaart men het delen van een cel?

De meerderheid van gedetineerden in mpc's kan het goed vinden met zijn of haar celgenoot (70%). Desondanks geeft een groot deel van de ondervraagde gedetineerden die een cel delen de voorkeur aan een epc (43%), slechts 28% vindt het fijn om een cel te delen, 29% staat hier neutraal tegenover. In figuur 2 is te zien dat een groter deel van gedetineerden in voorlopige hechtenis (huis van bewaring) de voorkeur geeft aan het delen van een cel in vergelijking met gedetineerden in reguliere gevangenisregimes en arrestanten. Dit komt overeen met de bevinding dat gedetineerden die langer in detentie zitten liever een eigen cel hebben. Daarnaast laat de uitsplitsing van voorkeur voor verschillende groepen zien dat vrouwen vaker de voorkeur geven aan het delen van een cel (39,3%) dan mannen (26,9%).

Figuur 2 Voorkeur voor epc/mpc voor verschillende groepen gedetineerden in mpc

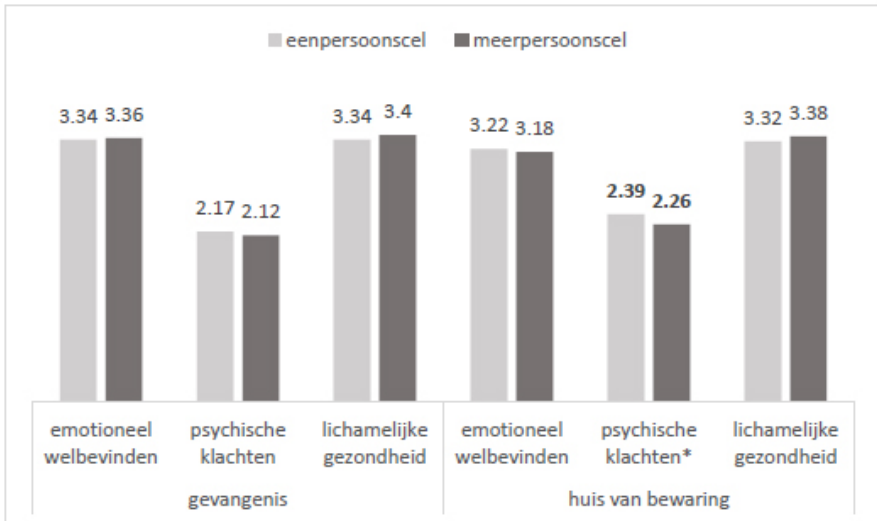
3.2 Zijn er verschillen in gezondheid, welzijn en wangedrag tussen gedetineerden in eenpersoons- en meerpersoonscellen?

De psychische gezondheid van gedetineerden in mpc's is beter dan die van gedetineerden in epc's (zie figuur 3). Dit geldt alleen voor het huis van bewaring en kan een selectie-effect betreffen; psychische klachten kunnen namelijk een reden zijn voor een contra-indicatie voor plaatsing op een mpc. Een alternatieve verklaring kan zijn dat de emotionele steun van een celgenoot de psychische gezondheid bevordert. Echter, als we controleren voor psychische en fysieke gezondheid, en voor leeftijd, geslacht, detentieduur en regime (zie tabel 2), zien we dat mensen in mpc's die het niet fijn vinden om een cel te delen een lager emotioneel welbevinden rapporteren ($B = -0,19, p < 0,01$).

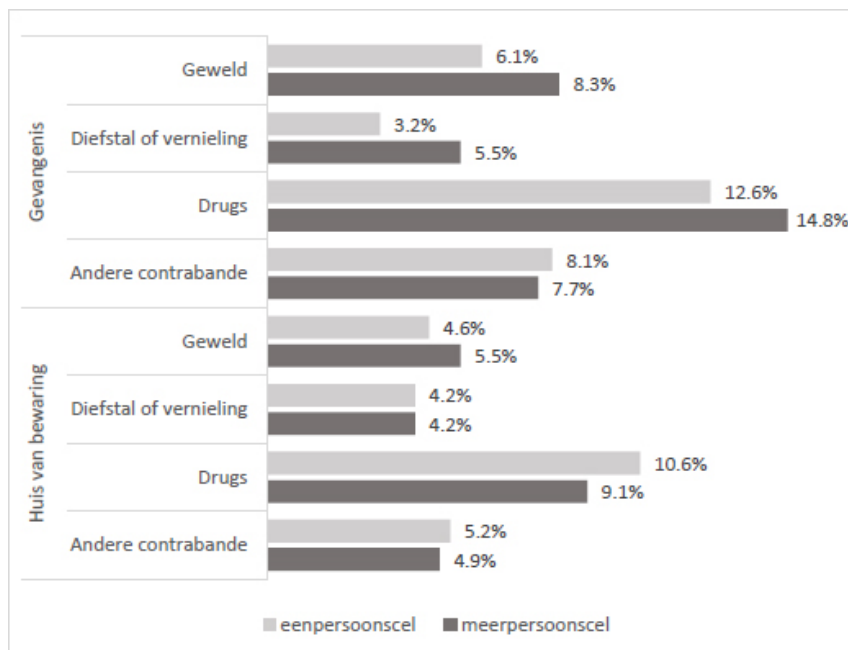
In bivariate analyses zijn de verschillen in gerapporteerd wangedrag tussen gedetineerden die wel of geen cel delen niet significant (zie figuur 4). Resultaten van logistische regressieanalyses (gecorrigeerd voor eerdergenoemde kenmerken) laten echter zien dat mensen die een cel delen en die het slecht kunnen vinden met hun celgenoot vaker wangedrag rapporteren. Uitgesplitst is dit effect significant voor alle vormen van wangedrag: diefstal of vernieling, geweld, het bezit van drugs en

het bezit van contrabande anders dan drugs ($p < 0,05$). De volledige resultaten zijn gerapporteerd in tabel 3.

Figuur 3 Verschillen in gezondheid en welzijn voor gedetineerden in epc en mpc

* Significant verschil ($p < ,05$).

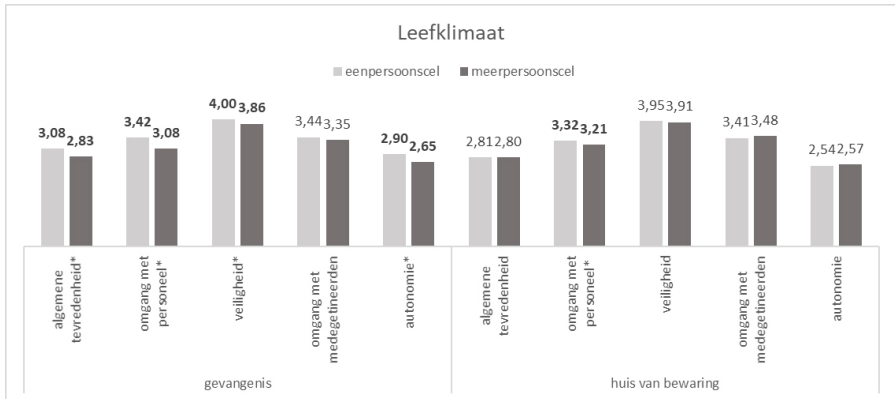
Figuur 4 Gerapporteerd wangedrag voor gedetineerden in epc en mpc

3.3 Zijn er verschillen in ervaren leefklimaat tussen gedetineerden in eenpersoons- en meerpersoonscellen?

Bivariate analyses laten zien dat mensen in mpc's in reguliere gevangenisregimes een lagere algemene tevredenheid, een minder goede omgang met personeel, een lager ervaren veiligheid en minder autonomie rapporteren (zie figuur 5). Gedetineerden in mpc's in huizen van bewaring rapporteren ook een minder goede omgang met het personeel. Als we controleren voor belangrijke kenmerken (leeftijd, geslacht, nationaliteit, huidige detentieduur, psychische klachten, fysieke gezondheid en regime) zien we dat mensen in mpc's een lagere algemene tevredenheid rapporteren als zij het *niet* fijn vinden om een cel te delen ($B = -0,33, p < 0,001$). Verder zien we dat gedetineerden in mpc's een minder goede omgang met het personeel rapporteren ($B = -0,21, p < 0,001$). Als gedetineerden een voorkeur hebben voor een mpc, is de omgang met personeel juist beter ($B = 0,20, p < 0,05$). Gedetineerden in mpc's voelen zich minder veilig dan gedetineerden in epc's ($B = -0,32, p < 0,001$). Dit effect is minder sterk voor gedetineerden die het goed kunnen vinden met hun celgenoot ($B = 0,23, p < 0,01$). Verder rapporteren gedetineerden die een cel delen een minder goede omgang met medegedetineerden ($B = -0,27, p < 0,001$), maar dit effect is minder sterk voor gedetineerden die een voorkeur voor het delen van een cel hebben ($B = 0,15, p < 0,05$) en voor gedetineerden die een goede relatie met hun celgenoot hebben ($B = 0,26, p < 0,001$). Tot slot ervaren gedetineerden die een cel delen maar een voorkeur hebben voor een eigen cel minder autonomie ($B = -0,17, p < 0,05$), terwijl gedetineerden met een voorkeur voor een mpc juist meer autonomie ervaren ($B = 0,25, p < 0,01$). De volledige resultaten zijn

gerapporteerd in tabel 4. Hierin is ook te zien dat de verklaarde variantie van de volledige modellen varieert tussen de 9% voor omgang met medege detineerden en 21% voor ervaren veiligheid.

Figuur 5 *Verschillen in leefklimaat tussen gedetineerden in epc en mpc*

* Significant verschil ($p < ,05$).

Tabel 2 *Resultaten lineaire regressie emotioneel welbevinden*

Variabelen	Emotioneel welbevinden			
	Model 1		Model 2	
	B	SE	B	SE
Leeftijd	-0,00	0,00	-0,00	0,00
Geslacht (1 = man)	-0,02	0,06	-0,02	0,06
Nationaliteit (1 = NL)	0,12 **	0,04	0,12 **	0,04
Detentieduur (dagen)	0,00	0,00	,000	0,00
Psychische gezondheid	-0,45 ***	0,02	-0,45 ***	0,02
Fysieke gezondheid	0,16 ***	0,02	0,16 ***	0,02
Regime (ref. = gevangenis)				
Huis van bewaring	-0,05	0,04	-0,05	0,04
Arrestanten	-0,04	0,06	-0,04	0,06
Meerpersoonscel (1 = ja)	-0,07	0,04	0,02	0,08
Voorkeur (ref. = neutraal)				
Voorkeur mpc			-0,08	0,08
Voorkeur epc			-0,19 **	0,07
Relatie celgenoot (ref. = neutraal)				
Goede relatie			0,01	0,08
Slechte relatie			0,21	0,12
R ²	0,281		0,284	

* $p < ,05$; ** $p < ,01$; *** $p < ,001$.

Tabel 3 Resultaten logistische regressie wangedrag

Variabelen	Wangedrag totaal									
	Geweld									
	Model 1		Model 2		Model 1		Model 2		Model 2	
	B	SE	OR	B	SE	OR	B	SE	OR	OR
Leeftijd	0,04	0,03	1,04	0,04	0,03	1,04	0,13	*	0,06	1,14
Leeftijd ²	-0,00	**	1,00	-0,00	**	1,00	-0,00	**	0,00	1,00
Geslacht (1 = man)	-1,05	***	0,35	-1,06	***	0,35	-0,76	***	0,43	0,46
Nationaliteit (1 = NL)	0,35	*	1,42	0,35	*	1,42	0,26		0,22	1,34
Detentieduur (dagen)	0,00	***	1,00	0,00	***	1,00	0,00		0,00	1,00
Detentieduur ²	0,00	*	1,00	0,00	*	1,00	0,00		0,00	1,00
Psychische gezondheid	0,28	***	1,32	0,28	***	1,32	0,23	**	0,08	1,24
Fysieke gezondheid	-0,06		0,94	-0,06		0,95	-0,18	*	0,08	0,84
Regime (ref. = gevangenis)										
Huis van bewaring	-0,25	*	0,78	-0,24	*	0,79	-0,30		0,19	0,74
Arrestanten	-0,10		0,90	-0,12		0,89	0,03		0,29	1,00
Meerpersoonscel (1 = ja)	0,06		1,06	0,10		1,11	0,35		0,18	1,06
Voorkeur (ref. = neutraal)										
Voorkeur mpc				-0,28		0,76			0,37	1,45
Voorkeur epc				-0,41		0,67			-0,32	0,73
Relatie celgenoot (ref. = neutraal)										

Tabel 3 (Vervolg)

Wangedrag totaal									
Geweld									
Model 1					Model 2				
Variabelen	B	SE	OR	B	SE	OR	B	SE	OR
Goede relatie				0,16	0,24	1,18	0,18	0,40	1,20
Slechte relatie				0,89	0,34	2,44	1,40	0,47	4,07
χ^2	180,84			190,73			85,38		
Df	11			15			15		

* $p < ,05$; ** $p < ,01$; *** $p < ,001$.

Tabel 3 Resultaten logistische regressie wangedrag (vervolg)

Variabelen	Vermogen						Drugs					
	Model 1			Model 2			Model 1			Model 2		
	B	SE	OR	B	SE	OR	B	SE	OR	B	SE	OR
Leeftijd	0,19	*	0,07	1,20	0,18	*	0,02	0,04	1,02	0,02	0,02	1,02
Leeftijd ²	-0,00	**	0,00	-0,00	**		-0,00	0,00	1,00	-0,00	-0,00	1,00
Geslacht (1 = man)	-0,41		0,43	0,67	0,43	0,66	-1,55	***	0,42	-1,55	***	0,21
Nationaliteit (1 = NL)	0,17		0,25	1,19	0,21	1,23	0,20	0,17	1,23	0,20	0,20	1,22
Detentieduur (dagen)	0,00		0,00	1,00	0,00	1,00	0,00	0,00	1,00	0,00	*	1,00
Detentieduur ²	0,00		0,00	1,00	0,00	1,00	0,00	0,00	1,00	0,00		1,00
Psychische gezondheid	0,42	***	0,10	1,52	0,40	***	0,25	0,06	1,28	0,25	***	1,28
Fysieke gezondheid	-0,12		0,09	0,89	-0,10	0,90	-0,11	0,06	0,90	-0,09	-0,09	0,91
Regime (ref. = gevangenis)												
Huis van bewaring	0,07		0,22	1,08	0,09	1,09	-0,29	*	0,75	-0,28	*	0,76
Arrestanten	0,30		0,34	1,35	0,27	1,31	-0,27	0,25	0,77	-0,29	0,25	0,75
Meerpersoonscel (1 = ja)	0,36		0,21	1,44	-0,38	0,68	0,00	0,14	1,00	0,11	0,31	1,11
Voorkeur (ref. = neutraal)												
Voorkeur mpc				0,43	0,40	1,54				-0,38	0,29	0,68
Voorkeur epc				-0,05	0,40	0,95				-0,41	0,26	0,63

Tabel 3 (Vervolg)

Variabelen	Vermogen				Drugs			
	Model 1		Model 2		Model 1		Model 2	
	B	SE	OR	B	SE	OR	B	OR
Relatie celgenoot (ref. = neutraal)								
Goede relatie				-0,05	0,40	0,95	0,10	1,10
Slechte relatie			**	1,79	0,56	5,99	0,93	2,52
χ^2	56,86			70,19			120,88	
Df	11			15			15	

* $p < ,05$; ** $p < ,01$; *** $p < ,001$.

Tabel 4 Resultaten lineaire regressie leefklimaat

Variabelen	Algemene tevredenheid						Omgang met personeel						Veiligheid					
	Model 1			Model 2			Model 1			Model 2			Model 1			Model 2		
	B	SE		B	SE		B	SE		B	SE		B	SE		B	SE	
Leeftijd	0,02	***		0,02	***		0,00	0,02	***	0,02	***		-0,01	***		-0,01	***	
Geslacht (1 = man)	0,36	***		0,35	***		0,08	0,39	***	0,39	***		0,07	0,04		0,04	0,06	
Nationaliteit (1 = NL)	-0,21	***		-0,20	***		0,05	-0,08		-0,07			0,04	0,05		0,05	0,04	
Detentieduur (dagen)	0,00			0,00			0,00	-0,00		-0,00			0,00	-0,00		-0,00	0,00	
Psychische gezondheid	-0,21	***		-0,21	***		0,02	-0,13	***	-0,13	***		0,02	-0,32	***	-0,32	***	
Fysieke gezondheid	0,23	***		0,23	***		0,02	0,16	***	0,15	***		0,02	0,11	***	0,11	***	
Regime (ref. = gevangenis)																		
Huis van bewaring	-0,09	*		-0,10	*		0,04	0,04		0,03			0,04	0,01		0,00	0,03	
Arrestanten	-0,53	***		-0,52	***		0,08	-0,07		-0,06			0,07	0,13	*	0,14	*	
Meerpersoonscel (1 = ja)	-0,14	**		-0,02			0,10	-0,21	***	-0,16			0,09	-0,14	***	-0,32	***	
Voorkeur (ref. = neutraal)																		
Voorkeur mpc				0,02			0,09			0,20	*		0,08			0,02	0,07	
Voorkeur epc				-0,33	***		0,08			-0,10			0,07			0,01	0,06	
Relatie celgenoot (ref. = neutraal)																		
Goede relatie				0,04			0,09			-0,06			0,08			0,23	**	

Tabel 4 (Vervolg)

Variabelen	Algemene tevredenheid				Omgang met personeel				Veiligheid			
	Model 1		Model 2		Model 1		Model 2		Model 1		Model 2	
	B	SE	B	SE	B	SE	B	SE	B	SE	B	SE
Slechte relatie			-0,07	0,14			-0,21	0,12			0,05	0,10
R ²	0,169		0,176		0,118		0,124		0,202		0,206	

* $p < ,05$; ** $p < ,01$; *** $p < ,001$.

Tabel 4 Resultaten lineaire regressie leefklimaat (vervolg)

Variabelen	Omgang met medegedetineerden						Autonomie					
	Model 1			Model 2			Model 1			Model 2		
	B	SE		B	SE		B	SE		B	SE	
Leeftijd	-0,00	**		-0,00	0,00	*	0,01	0,00	***	0,01	0,00	***
Geslacht (1 = man)	-0,23	***		-0,24	0,05	***	0,08	0,07		0,07	0,07	
Nationaliteit (1 = NL)	-0,11	**		-0,10	0,03	**	-0,17	0,04	***	-0,15	0,04	***
Detentieduur (dagen)	-0,00			-0,00	0,00	*	0,00	0,00	*	0,00	0,00	
Psychische gezondheid	-0,10	***		-0,10	0,01	***	-0,20	0,02	***	-0,20	0,02	***
Fysieke gezondheid	0,11	***		0,10	0,01	***	0,15	0,02	***	0,14	0,02	***
Regime (ref. = gevangenis)												
Huis van bewaring	-0,00			-0,02	0,03		-0,21	0,04	***	-0,22	0,04	***
Arrestanten	-0,01			0,00	0,05		-0,46	0,06	***	-0,45	0,06	***
Meerpersoonscel (1 = ja)	-0,06	*		-0,27	0,03	***	-0,13	0,04	**	-0,05	0,08	
Voorkeur (ref. = neutraal)												
Voorkeur mpc				0,15	0,06	*		0,25	**	0,25	0,08	**
Voorkeur epc				-0,04	0,06			-0,17	*	-0,17	0,07	*
Relatie celgenoot (ref. = neutraal)												
Goede relatie				0,26	0,06	***				-0,08	0,08	
Slechte relatie				-0,02	0,10					-0,11	0,12	
R ²	0,074			0,090			0,147			0,157		

* $p < ,05$; ** $p < ,01$; *** $p < ,001$.

4. Discussie

In Nederland wordt een deel van de gedetineerden ingesloten in mpc's, ondanks internationale richtlijnen waarin mpc-gebruik wordt afgeraden. Op basis van de resultaten stellen we enige spanning vast tussen de bezuinigings- en versoberingsopdracht van het Masterplan DJI 2013-2018 – die ten grondslag ligt aan de snelle toename van mpc-gebruik – en de wensen om persoonsgericht te werken en een veilige omgeving voor justitiabelen en personeel te realiseren.²⁹ De combinatie van kennis uit eerder Europees onderzoek en dit onderzoek wijst op overwegend negatieve ervaringen van gedetineerden die een cel delen en van medewerkers die verantwoordelijk zijn voor de toewijzing aan mpc's en het bewaren van de orde op een afdeling. We bespreken allereerst de belangrijkste bevindingen van het huidige onderzoek, daarna de beperkingen en tot slot de beleidsaanbevelingen.

De verdeling van gedetineerden over epc's en mpc's is niet willekeurig. Dit is terug te zien in verschillen tussen beide groepen met betrekking tot kenmerken als leeftijd, detentieduur en geboorteland. Jonge gedetineerden, gedetineerden met een korte detentieduur (op het moment van de surveyafname) en die met een niet-Nederlandse nationaliteit zijn oververtegenwoordigd in de mpc's. Dit kan te maken hebben met de geschiktheidsbevinding van mensen voor een mpc in de toewijzing aan cellen, maar ook met de oververtegenwoordiging van deze groepen in de regimes waar een mpc vaker gebruikt wordt, zoals arrestantenregimes en huizen van bewaring. Het leeftijdseffect valt ook samen met de huidige detentieduur. De resultaten lijken erop te wijzen dat gedetineerden met een langere strafteugel uiteindelijk een epc toegewezen krijgen.

De resultaten bevestigen het belang van een goede relatie tussen celgenoten. De meerderheid van gedetineerden die een cel delen rapporteert een goede omgang. Echter, voor de minderheid die een slechte omgang rapporteert (8%), is een negatief verband met wangedrag gevonden. Dit sluit aan bij eerder onderzoek dat een relatie aantoonde tussen welzijn en een goede omgang met een celgenoot.³⁰ In Nederlands onderzoek werd ook al eerder vastgesteld dat inspraak in de keuze voor een celgenoot spanningen zou kunnen verminderen.³¹ In de praktijk blijken dergelijke spanningen echter niet volledig verdwenen. De aanbeveling om gedetineerden op basis van vrijwilligheid en positieve incentives toe te wijzen aan mpc's³² heeft geen doorgang gevonden in het beleid.

Er is geen bewijs gevonden dat het delen van een cel de gezondheid of het welzijn van gedetineerden zou bevorderen. Er werd juist een negatieve relatie tussen mpc-gebruik, emotioneel welbevinden en ervaren leefklimaat gevonden voor gedetineerden die de voorkeur geven aan een epc. Op basis van de gebruikte methoden kan echter niet worden uitgesloten dat mpc-gebruik het risico op automutilatie of suïcidepogingen verkleint, hoewel het geen beleid is om mpc-gebruik in te zetten als 'toezicht' om het risico op suïcide te verkleinen. Integendeel, psychische problemen kunnen tot een contra-indicatie voor een mpc leiden. Toekomstig onderzoek

29 Dienst Justitiële Inrichtingen 2013.

30 Muirhead e.a. 2020.

31 Inspectie voor de Sanctietoepassing 2011.

32 Moors e.a. 2004.

zou dit kunnen verifiëren door naast zelfrapportage gebruik te maken van gegevens uit dossiers over de gesteldheid van gedetineerden, automutilatie-incidenten en suïcidepogingen.

Een sterk punt van het huidige onderzoek is de grote onderzoeksgroep, waarin zowel mannen als vrouwen vertegenwoordigd zijn. Het onderzoek kent echter ook belangrijke beperkingen. Ten eerste zijn mannen en vrouwen in vreemdelingendetentie niet meegenomen in dit onderzoek, terwijl deze groep in de regel op een mpc wordt geplaatst.³³ Om deze reden is het echter ook moeilijker om een goede vergelijking te maken tussen een epc en een mpc onder deze groep, omdat doorgaans enkel personen met een contra-indicatie op een epc verblijven. De detentieomstandigheden en achtergrond van deze groep zijn wezenlijk anders dan die van reguliere gedetineerden, waardoor de bevindingen van dit onderzoek niet naar vreemdelingen gegeneraliseerd kunnen worden. Deze doelgroep zou in toekomstig onderzoek betrokken kunnen worden door middel van longitudinale methoden.

Ten tweede is gebruikgemaakt van een crosssectionele onderzoeksmethode waarbij geen rekening is gehouden met de lengte van het verblijf in de huidige epc of mpc. Het is mogelijk dat de resultaten beïnvloed zijn door antwoorden van gedetineerden die bijvoorbeeld net zijn overgeplaatst naar een andere cel en nog geen tijd hebben gehad om zich aan de nieuwe situatie aan te passen. Het zou een aanvulling zijn om in toekomstig onderzoek ook administratieve gegevens mee te nemen over het huidige verblijf in een epc/mpc en de verblijfsgeschiedenis van gedetineerden in een epc/mpc. Op basis van de huidige resultaten kan niet zonder voorbehoud worden gesproken over de effecten van mpc-gebruik, omdat er geen gebruik is gemaakt van experimentele methoden. Er is echter gecontroleerd voor verschillende mogelijke selectie-effecten om de vergelijking tussen gedetineerden in epc's en mpc's zo zuiver mogelijk te maken.

Voor toekomstig onderzoek zou het interessant zijn om de overeenkomsten en verschillen tussen celgenoten te onderzoeken. Daarbij zou de culturele achtergrond van gedetineerden meegenomen moeten worden, omdat dit mogelijk de omgang tussen celgenoten, de voorkeur voor een epc/mpc en detentie-ervaringen beïnvloedt. Wellicht dat celgenoten met eenzelfde culturele achtergrond of nationaliteit een betere relatie hebben dan celgenoten met een verschillende achtergrond. Mogelijk kunnen verschillen in gewoonten juist tot spanningen leiden en is het voor personeel niet altijd mogelijk om hier rekening mee te houden. Toekomstig onderzoek zou kunnen kijken naar de voorspellers van een goede relatie tussen celgenoten, om de toewijzing aan een mpc te kunnen verbeteren.

De belangrijkste aanbeveling die voortvloeit uit dit onderzoek is om rekening te houden met de voorkeur van gedetineerden voor het delen van een cel en in de keuze van een celgenoot. Dit komt overeen met de aanbeveling in de European Prison Rules om gedetineerden zo veel mogelijk in hun voorkeur tegemoet te komen.³⁴ Hiermee kunnen negatieve effecten beperkt worden en het is op basis van huidig onderzoek de beste indicator van 'geschiktheid voor mpc'. De resultaten sluiten aan bij eerder onderzoek waarin de verminderde kwaliteit van contact tus-

33 Inspectie voor de Sanctietoepassing 2011.

34 EPR rule 18.7.

sen piw'ers en gedetineerden reeds naar voren kwam.³⁵ Het lijkt daarom wenselijk om mpc-gebruik te beperken, vooral in het reguliere gevangenisregime, waar een groter deel van de gedetineerden een voorkeur heeft voor een epc dan in het huis van bewaring. In dit regime speelt de relatie tussen piw'ers en gedetineerden daarnaast een belangrijke rol in het stimuleren van gewenst gedrag in het kader van het systeem van promoveren en degraderen.³⁶ Het delen van een cel kan deze relatie én de beoordeling van gedrag bemoeilijken, omdat een gedetineerde ook gestraft kan worden voor het bezit van contrabande of beschadiging van de cel door zijn of haar celgenoot.³⁷

Concluderend kan gesteld worden dat er geen bewijs is voor positieve effecten van mpc-gebruik op de onderzochte domeinen. Bij gedwongen mpc-gebruik kunnen negatieve effecten op welzijn, detentieklimaat en veiligheid verwacht worden, vooral als er geen rekening gehouden wordt met de voorkeur van gedetineerden.

35 Inspectie voor de Sanctietoepassing 2011; Molleman & Van Ginneken 2015; Moors e.a. 2004.

36 Hoofdstuk 1a Regeling selectie, plaatsing en overplaatsing van gedetineerden.

37 Inspectie voor de Sanctietoepassing 2011.